

ANDORA – DRŽAVA V OSRČJU PIRENEJEV

Igor Fabjan

UDK: 908(467.2)
COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Andora – država v osrčju Pirinejev

Sredi težko prehodnega gorovja Pirineji leži majhna avtonomna kneževina Andora. Kljub dokaj težkim živlenskimi razmeram sredi gorske pokrajine ljudje tod že stoletja dolgo razmeroma dobro živijo predvsem na račun trgovanja s sosednjima državama. Trgovina, turizem in bančništvo so tudi na začetku novega tisočletja gospodarske panoge, s katerimi Andorcem ne bo težko ohraniti življenjskega standarda, ki je podoben španskemu.

KLJUČNE BESEDE

Andora, regionalna geografija, Pirineji

ABSTRACT

Andorra – the state in the heart of Pyrenees

In the middle of hardly passable mountains of Pyrenees lies a small sovereign principality of Andorra. In spite of relatively hard living conditions amidst the mountains people have lived here rather well for centuries. They live primarily on trading with the two neighbouring countries. Even at the beginning of the new millennium, commerce, tourism and banking are the economic activities with which the Andorra people will not have problems to maintain the standard of living which resembles the Spanish standard.

KEY WORDS

Andorra, regional geography, Pyrenees

AVTOR

Igor Fabjan

Naziv: univerzitetni diplomirani organizator dela
Naslov: Šarhova 34, 1000 Ljubljana, Slovenija
Telefon: +386 (0)1 53 4 33 91
E-pošta: ifabjan@yahoo.com

Uvod. Andore se v Evropi drži sloves naku-povalnega paradiža. Ne toliko zaradi pestre izbire, kot zaradi brezcarinskega statusa, ki omogoča trgovcem dokaj konkurenčno ponudbo, še posebno v primerjavi s sosednjima državama. Tako ni nič čudnega, če obiskovalce pogosto tudi sredi tedna že več kilometrov pred mejo pričaka kolona stoječih vozil. Za obiskovalce iz drugih koncev Evrope pa nakupovanje zagotovo ni glavni razlog za obisk Andore. Bolj jih privlači naravne lepote in pa že samo dejstvo, da se je na zemljevidu Evrope uspela ohraniti tako majhna suverena dežela.

Kneževina sredi vzhodnega dela Pirinejev obsega 468 km² gorate pokrajine, ki že stoletja predstavlja naravno in politično mejo med Španijo in Francijo. V ozkih dolinah živi okoli 65.000 prebivalcev, med katerimi je le dobrih trideset odstotkov Andorcev. Največ je Špancev, in sicer skoraj polovica, preostali pa so Francozi in Portugalci.

Zgodovina. Po legendi mala kneževina dolguje svoj nastanek frankovskemu kralju Karlu Velikemu. Tako naj bi se zahvalil prebivalcem negostoljubnih gorskih dolin za pomoč, ki so mu jo nudili pri spopadih z Arabci. H Karlu Velikemu se Andorci obračajo še danes v svoji himni, ki izžareva tudi ponos in odločnost ohraniti svojo tisočletno suverenost. Bolj zanesljivi podatki o nastanku Andore se navezujejo na posvetitev katedrale Seu d'Urgell leta 839, ko je bilo že zabeleženo, da ozemlje današnje države pripada urgelskemu grofu. Kot grofija je prišla v sklop Španske marke, ki jo je ustanovil Karel Veliki. V začetku enajstega stoletja so urgelski grofje hribovito ozemlje počasi prepustili cerkvi, kasneje pa so vso oblast nad Andoro predali urgelskemu škofu. Zaradi pogostih spopadov z okoliškimi posestniki si je cerkev poiskala zaveznike in vojaško zaščito pri fevdalci iz Caboeta. V naslednjih letih je ozemlje z dedovanjem prišlo v roke francoskemu grofu Rogerju Bernatu de Foixu. Po nekaj sporih med obema vladarjema, ki sta si lastila Andoro, je vendarle prevladal razum. Konec 13. stoletja je postala Andora neodvisna kneževina pod skupno upravo urgelskega škofa in francoskih

grofov iz Foixa. S sporazumom so bile opredeljene ekonomske, sodniške in vojaške pravice obeh gospodarjev. Dobrih sto let kasneje so na zahtevo prebivalcev oblikovali nekakšen parlament. Sokneza sta dovolila ustanovitev Sveta dežele, v katerem so moški predstavniki reševali probleme v majhni skupnosti. Grofje iz Foixa so kasneje prenesli svoje pravice na francoski dvor. Kneževina je bila odlej notranje samostojna, zunanje zadeve pa je zastopala Francija. Tako sta Andoro stoletja dolgo vodila dva sokneza – francoski kralj in kasneje predsednik francoske republike ter urgelski škof. Status kneževine se je spremenil le v času francoske revolucije, potem pa je Napoleon I. na željo domačinov ponovno vzpostavil prvotno stanje s soknezoma na čelu Andore.

Andora se je po drugi svetovni vojni kljub gospodarskemu razvoju zelo počasi spreminja-

la. Tako so si ženske uspele izboriti volilno pravico šele pred dobrimi tridesetimi leti. Deset let kasneje sta sokneza na pobudo svojih podložnikov sestavila prvo vlado, leta 1993 pa je bila sprejeta nova ustava. Z ustavo je Andora dobila neposredno izvoljen parlament in popolno suverenost tudi v zunanji politiki, pristojnosti soknezov pa so zelo omejili.

Stoletna razdvojenost med urgelskim škofom in francoskim voditeljem se kaže na vsakem koraku še danes. Tako predstavlja državnica nekakšen prehodni pas med Francijo in Španijo. V Andori lahko plačujete v nacionalni valuti sosednjih držav. Cene so uradno postavljene tako v pesetah kot v francoskih frankih, čeprav so slednji pri trgovcih manj priljubljeni in se zato tudi hitro izkažejo kot manj ugodni pri nakupih. Uradni jezik je sicer katalonščina, toda večini prebivalcev tudi španščina in francoščina ne

Slika 1: Andorra la Vella je gospodarsko in upravno središče kneževine (foto: Igor Fabjan).

Slika 2: Kljub na prvi pogled neugodnemu gorskemu podnebju v dolinah dobro uspeva tobak (foto: Igor Fabjan).

zvenita prav nič tuje. Spretni trgovci pa se seveda dobro znajdejo tudi z drugimi svetovnimi jeziki. Andora ima francoske in španske šole, pa tudi francosko in špansko pošto. Zanimivo je, da nobena izmed pošt ne zaračunava poštnine po notranjosti države. Andorske znamke so prava filatelistična zanimivost, saj jih izdajata obe poštni upravi, francoska v frankih in španska v pesetah. Kljub tuji denarni enoti pa so znamke veljavne le za pošiljanje iz Andore. Tudi pri tem so tujci običajno zbegani, saj imata pošti tudi vsaka svoje poštna nabiralnike. Toda brez skrbi, tudi če oddate pismo z znamkami v španskih pesetah v nabiralnik francoske pošte, bo našlo pot do naslovnika.

Gospodarstvo. Prebivalci Andore so bili revni hribovski kmetje in kozji pastirji vse dokler niso odkrili, da v dolinah pod več kot dva tisoč metrov visokimi vrhovi odlično uspeva tobak. Od takrat dalje so v nahrbtnikih tihotapili tobak v Francijo in Španijo, tako da je bila menda na tajnih mejnih prehodih v visokem Pirenejskem gorovju prava gneča. Menda je moral

za tovrstno dejavnost urgelski škof celo izdajati posebne dovolilnice. Tihotapljenje tobaka pa najbrž ni bilo razlog za sorazmerno pozno cestno povezavo Andore s svetom. Cesto so dogradili šele v tridesetih letih prejšnjega stoletja. Na francosko stran se cesta povzpne prek visokega prelaza, zato že dlje časa resno razmišljajo o zgraditvi predora, ki bi omogočil hitrejšo in bolj zanesljivo povezavo. To je še posebno pomembno v zimskih mesecih, saj cesta proti Franciji poteka preko 2407 metrov visokega prelaza Envalira. Cesta je za Andorce dobesedno edino okno v svet, saj železniške povezave zaradi težko dostopne lege Andora nima, prav tako pa v ozkih dolinah ni dovolj prostora za zgraditev letališča.

Andora se je začela hitro gospodarsko razvijati po drugi svetovni vojni. Na račun blage davčne zakonodaje sta se začela razvijati bančništvo in predvsem trgovina. Tako danes pomeni nakupovalni turizem pomemben del prihodkov države. BDP je leta 2000 znašal 20.139 USD na prebivalca.

Slika 3: Največ obiskovalcev privabijo ugodni nakupi (foto: Igor Fabjan).

Strme gorske doline so skoraj brez rudnih bogastev, skope njive in pašniki pa omogočajo le skromno kmetovanje. Med pridelki je še vedno najbolj cenjen tobak, na obdelanih poljih v širših delih dolin pa najpogosteje pridelujejo krompir in pšenico. Visokogorski pašniki obsegajo več kot polovico državnega ozemlja. V poletnih mesecih tod pasejo živino tudi kmetovalci iz sosednjih držav. V Andori je le malo industrije in še ta v skupnem prihodku države skorajda ni omembe vredna. Edini večji zaslužek prinašajo le hidroelektrarne, ki Andori zagotavljajo dovolj električne energije za lastne potrebe, precej pa je tudi izvozijo v Španijo.

Prestolnica države. Andoro zaznamujeta dve večji dolini, ki se združita prav v prestolnici države, Andori la Velli. Večja izmed dolin je hkrati tudi glavna prometna os, ki vodi v Španijo oz. na drugi strani v Francijo. Andorra la Vella je seveda največji kraj v državi (22.000 prebivalcev), obenem pa velja za najvišje ležečo evropsko prestolnico (1029 me-

trov n. v.). V mestu se nahaja večina trgovin, tu imajo sedež vladne in administrativne institucije, pa tudi večji del skromne industrije si je našel prostor v tem najširšem delu doline reke Valira. Mesto je hkrati zelo prometno cestno vozlišče, saj je potrebno potovati skozi prestolnico, če želite priti iz enega na drugi konec države. Zametki današnjega mesta so se začeli z majhno vasjo, katere tradicionalno grajene hiše danes predstavljajo stari, najzanimivejši del mesta. Tu se med nizkimi hišami križajo ozke ceste, trgovine v spodnjih nadstropjih pa se še vedno ponasajo s šarmom starega in večinoma ponujajo blago, ki je namenjeno lokalnim kupcem. Pozornost v glavnem mestu vzbuja tudi miniaturni trg s staro, zgrbljeno cerkvico ter tu in tam iz kamna zgrajena hiša le nekaj korakov stran od modernejših, v steklo odetih zgradb. Ena izmed najbolj zanimivih stavb v mestu je nekdanje upravno središče s sedežem vlade in sodiščem. Mogočna stavba se postavlja z dva metra širokimi zidovi in stolpičem, ki je videti, kot da se komajda drži kamnitih zidov. Že na prvi pogled je očitna njena obrambna vloga, saj je bila zgrajena konec nemirnega šestnajstega stoletja. Danes je v njej urejen muzej. Tudi nekatere okoliške vasi so do današnjih dni ohranile privlačno srednjeveško podobo. Toda tudi novejša hiša se večinoma lepo vklaplja v pokrajino. Pročelja hiš so delno ali v celoti obložena z značilnim sivim kamnom, iz kakršnega so bile nekoč zgrajene vse hiše v Andori.

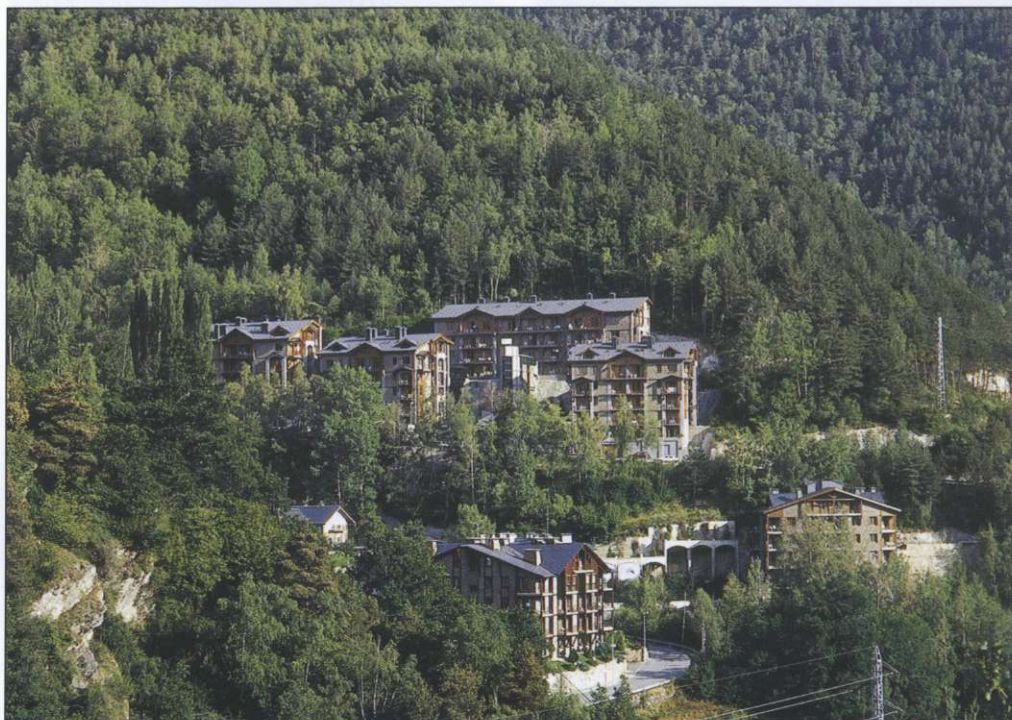
Turizem. Prebivalci Andore menda prav tako radi vidijo turiste odhajati, kot prihajati. Pomembno je le, da potrošijo pri njih čimveč denarja. V glavnem mestu in še nekaterih večjih krajih je nakupovanje in s tem posledično obleganje restavracij najbolj priljubljena zabava. Trgovine so večinoma odprte tudi ob nedeljah, tako ni čudno, da se prav vsak dan z obeh mejnih prehodov valijo nepretrgane kolone nakupovalcev. Letno Andoro obišče kakih dvanajst milijonov turistov, med katerimi so večini cilj zgolj ugodni nakupi. Tudi do 50.000 turistov dnevno obišče domnevni nakupovalni paradiž, kar je skoraj toliko, kot ima prebivalcev cela kneževina! Nakupov željnimi obiskovalcem je na razmeroma majhnem prostoru na

voljo okoli štiri tisoč raznovrstnih trgovin. Naprodaj je prav vse, od zlatnine, optičnih in tehničnih izdelkov, oblačil vseh svetovnih znamk pa do prehrabnih izdelkov z vseh koncev sveta. Francozi, Španci in še kdo brez najmanjše zadrege neumorno tvorijo zvrhane polivinilne vrečke proti parkiriščem. Vse skupaj prav neverjetno spominja na množice, ki so tako vztrajno praznile police trgovin v obdobju največjega razcveta nakupov v Trstu. Redkih obiskovalcev iz Slovenije pa nakupovalna mrzlica verjetno ne zagrabi pretirano. Edina stvar, ki je res očitno cenejša kot v sosednjih državah, je bencin. Za ostalo pa je potrebno razmere na trgu poznati že precej bolje.

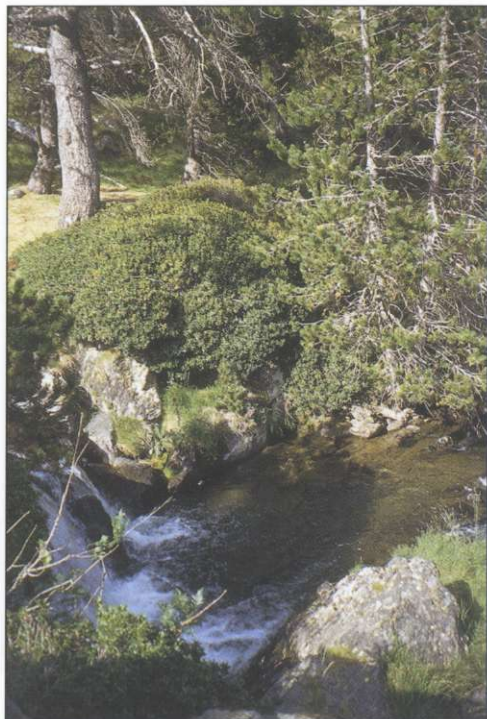
V mestu je seveda poskrbljeno tudi za oddih ob jedachi in pijači, ki se med diranjem po trgovinah še kako prileže. V številnih lokalih si je mogoče privoščiti raznovrstno hrano, med katero prevladujejo specialitete španske kuhinje. Tradicionalna andorska kuhinja je dokaj skopi naravi primerno preprosta. Zelo pri-

ljubljena je svinjina na vse mogoče načine, na jedilniku so pogoste še postrvi iz čistih okoliških rek in raznovrstne gobje jedi, ki pričajo, da so okoliški gozdovi polni teh slastnih gozdnih plodov. Domačinom, ki jih je narava obdarila vsaj z dokaj obsežnimi pašniki, seveda ni tuje tudi sirarstvo. Med najbolj znane sire s stoletno tradicijo sodi »formatge de tupa«.

Žepna kneževina je znana tudi kot smučarsko središče. Smučarska sezona traja vsaj sto petdeset dni letno, saj se sneg obdrži na visokih vrhovih vse od decembra pa do maja, po potrebi pa naravi priskočijo na pomoč tudi s snežnimi topovi. K popolnemu smučarskemu užitku veliko prispeva tudi izjemna mikroklima, ki se ponaša z več kot tristo sončnimi dnevi letno! V petih smučarskih središčih je urejenih več kot sto smučarskih prog, najvišje pa ležijo kar 2800 metrov visoko. Gostje si lahko privoščijo tudi turno smuko. Tiste z globljimi žepi na visoke zasnežene vrhove pripeljejo kar s helikopterji.

Slika 4: Večje zgradbe in hoteli se večinoma lepo vklapljajo v okolje (foto: Igor Fabjan).

Slika 5: Gozdovi obsegajo približno 22 % ozemlja Andore (foto: Igor Fabjan).

V poletnih mesecih se vedno več turistov pred vročino in gnečo španske obale umika v gore. Mnogi se odločajo prav za obisk Andore, saj lahko tako oddih dopolnijo še z ugodnim nakupovanjem. Turisti, ki pridejo v osrčje Pirenejev po mir in užitke v čudoviti gorski pokrajini tu lahko pridejo na svoj račun. Andoro skoraj z vseh strani obkroža na desetih dvatisočakov, med katerimi je najvišji Coma Pedrosa (2946 m). Nad hojo po gorskih poteh se navdušujejo tako enodnevni izletniki, kot tudi tisti, ki imajo raje daljše gorske ture. Slednji si lahko oddahnejo in prenočijo tudi v katerem izmed številnih gorskih zavetišč, če jih ne mika udobje planinskih postojank ali apartmajev v dolinah. Gorske ceste omogočajo hiter in lahkoten vzpon nad gozdno mejo, od koder se odpirajo številne možnosti za vzpone na nekaj ur hoda oddaljene vrhove. Posebna privlačnost so številna ledeniška jezera. V največjih leno plavajo ribe, ki tudi na tej višini nimajo miru

Slika 6: Za Andoro so značilne zgradbe s kamnitimi pročelji (foto: Igor Fabjan).

pred najbolj zagrizenimi ribiči, najmanjša pa pridejo prav kvečjemu za namakanje nog. Kopanje kljub vablljivemu soncu ne pride v poštev, saj ti hladna voda že po nekaj hrabrih korakih prežene vsakršno skušnjava.

1. Andorra. Medmrežje:
<http://www.andorra.ad>. 5. 3. 2001.
2. Bädeker, 1994: Spanien. Stuttgart.
3. Countrywatch. Medmrežje:
<http://www.countrywatch.com>.
30. 8. 2001.
4. Natek, K. in M. 1999: Države sveta 2000. Mladinska knjiga. Ljubljana.